

Nederlands

Illustraties bij de kerndoelen ... ‘Te denken valt aan...’

Primair Onderwijs/Speciaal Onderwijs

Illustratie bij Kerndoel 1

1A	Taal en leesomgeving ▪ aanbod ontwikkelen voor schoolbreed werken in betekenisvolle thema's met rijke teksten; ▪ schoolbrede afspraken maken waarin het aanbod van literatuur en de leesroutine zijn vastgelegd; ▪ schoolbrede afspraken maken over het bevorderen van samenhang tussen lees- en schrijfactiviteiten; ▪ leesbevorderende activiteiten organiseren en deelnemen aan buitenschoolse leesbevorderingsactiviteiten; ▪ ouders betrekken bij het in de thuistaal voorlezen op school.
1B	Taal in de leergebieden ▪ projecten rond wereldoriënterende thema's organiseren, waarbij leerlingen informatie uit rijke teksten verwerken; ▪ sleutelprincipes per taaldomein vastleggen, waarmee binnen alle leergebieden gewerkt wordt; ▪ bieden van taalsteun bij het uitvoeren van lees-, schrijf- en spreektaken in de leergebieden; ▪ een taalbeleidsplan uitwerken en uitvoeren waarin is beschreven hoe verbindingen met andere leergebieden eruit kunnen zien.

Illustratie bij Kerndoel 2

2A	Luisteren en lezen met begrip ▪ de inhoud van een tekst weergeven in een schema, passend bij de tekststructuur; ▪ met regelmaat leesfilmpjes maken waarin leerlingen een minuut hardop voorlezen om hun eigen voortgang te monitoren; ▪ gesprekken voeren over voorgelezen boeken aan de hand van open vragen over inhoud en betekenis van het verhaal; ▪ aantekeningen maken bij een informatieve kinderpodcast, met als luisterdoel argumenten verzamelen bij een actueel onderwerp; ▪ de inhoud achter een hyperlink in een online tekst voorspellen en bespreken.
2B	Luisteren en lezen met diep begrip ▪ kennis over een onderwerp verdiepen door verschillende teksten over dit onderwerp te lezen, podcasts te beluisteren, of nieuwe media te bekijken of te beluisteren;

	▪ twee rijke teksten bespreken over hetzelfde onderwerp die elkaar aanvullen, maar op sommige punten tegenstrijdig zijn; ▪ literaire gesprekken voeren over de waardering van gelezen boeken; ▪ inzichten verwoorden die de leerling heeft opgedaan; ▪ mening geven over een actueel thema op basis van teksten over dit onderwerp.
2C	Bronnen verkennen ▪ aangereikte bronnen die verschillen in betrouwbaarheid scannen op kernmerken; ▪ kiezen voor de betrouwbaarste bron in een serie van drie aangereikte teksten; ▪ opmerkelijke uitspraken uit een online tekst halen en fact-checken.

Illustratie bij Kerndoel 3

3A	Doelgericht spreken en schrijven ▪ verzamelde informatie uit bronnen in deelonderwerpen clusteren in een eenvoudig schrijfplan; ▪ een mondelinge of schriftelijke instructie maken voor een bekend publiek; ▪ een persoonlijke anekdote vertellen met toepassing van kennis over verteltechnieken; ▪ een betogende tekst schrijven bij een wereldoriënterend of burgerschapsthema; ▪ een tekst reviseren op basis van feedback.
3B	Creatief taal gebruiken ▪ een taaluiting in de thuistaal verwerken op een poster; ▪ een rap maken over gevoelens of ervaringen; ▪ een kort verhaal schrijven op basis van een associatieketen; ▪ in de huid kruipen van een voorwerp en de gevoelens van het voorwerp beschrijven.
3C	Schrijven om te leren ▪ een schema maken bij een geschiedenis tekst, zoals een tijdlijn of oorzaak-gevolgschema; ▪ aan het eind van de les op een Post-it schrijven wat je geleerd hebt of wat je moeilijk vond; ▪ een schriftelijke brainstorm om de achtergrondkennis te activeren.

Illustratie bij Kerndoel 4

4A	Doelgericht gesprekken voeren ▪ op gesprekspartner afstemmen en doorvragen tijdens een interview met een bekende; ▪ afspraken maken over vorm en inhoud bij het maken van een gezamenlijk werkstuk; ▪ een debat voorbereiden en voeren over een actueel onderwerp uit de eigen leefwereld; ▪ klassenregels bepalen na overleg in de klas; ▪ een podcastgesprek opnemen over een boekpromotie.
-----------	--

4B

Gesprekken voeren om te leren

- kennis opbouwen over het gebruik van verschillende talen en taalvariëteiten in verschillende contexten door ervaringen uit te wisselen;
- leeservaringen uitwisselen rondom gelezen boeken;
- oplossingen bedenken om minder water te verbruiken in het dagelijks leven;
- over een bekeken documentaire discussiëren.

Illustratie bij Kerndoel 5

5A

Reflecteren op taalactiviteiten

- de eigen leesaanpak bij een complexe tekst bespreken;
- de gekozen schrijfaanpak evalueren na het schrijven van een tekst en bedenken wat er bij het schrijven van een volgende tekst nog beter kan;
- leerdoelen formuleren na het voltooiën van een spreekbeurt, zoals 'naar je publiek kijken'.

Illustratie bij Kerndoel 6

6A

Vorm en betekenis beschouwen

- homofonen en homoniemen vergelijken: *hart* en *hard*; *bank* (zitten) en *bank* (gebouw);
- de opbouw van woorden analyseren om de betekenis te ontdekken: *on+aard+ig*, *land+kaart*;
- verschillende situaties bedenken waarin verkleinwoorden worden gebruikt en uitleggen waarom dat gedaan wordt;
- zinnen maken aan de hand van wie-wat-waar-vragen bij een afbeelding en die steeds verder uitbreiden met zinsdelen en bepalingen;
- het effect ontdekken van het weglaten van alle bijvoeglijke naamwoorden in een literaire tekst;
- op verschillende manieren verwoorden dat je naar de wc moet: van heel plat tot uiterst formeel.

6B

Spelling, formulering en interpunctie

- de spelling van woorden achterhalen als *tandpasta* en *onmiddellijk*, door de koppeling te maken tussen vorm en betekenis;
- bronnen zoals woordenboeken, een beeld- en gebarenwoordenboek of taaladviesites gebruiken, ook bij het reviseren van een tekst;
- het belang van een correcte spelling in verschillende contexten bespreken;
- bij de reviseerfase van een schrijfpodracht expliciet aandacht besteden aan correcte spelling en de achterliggende regels;
- betekenisverschillen verkennen met behulp van kennis over spelling.

Illustratie bij Kerndoel 7

7A

Talige identiteit

- voorbeelden bespreken waarin mensen door keuzes in hun taalgebruik laten zien dat ze tot een bepaalde groep behoren, bijvoorbeeld door het gebruik van straattaal;
- een rollenspel spelen waarbij de scène meerdere keren gespeeld wordt met gebruik van telkens een ander deel van het talig repertoire;
- een verslag schrijven over persoonlijke ervaringen met andere talen of taalvariëteiten.

7B

Taalvariatie en taalverandering

- een lijstje maken van dagelijkse woorden en hun schooltaalvariant (*erbij doen* vs. *optellen*; *eten* vs. *voeding*);
- popsongs in verschillende regionale talen beluisteren en vergelijken;
- over nieuwe woorden praten die het afgelopen jaar zijn ontstaan en reflecteren op woordsoort en betekenis;
- informatie zoeken over de herkomst en betekenis van leenwoorden, spreekwoorden en gezegden en erover praten;
- verschillen en overeenkomsten tussen talen en taalvariëteiten ontdekken;
- het besef ontwikkelen dat het eigen talig repertoire gebruikt kan worden bij het leren van nieuwe woorden in het Standaardnederlands en het leren van andere talen.

Illustratie bij Kerndoel 8

8A

Leesvoorkeur

- genres lezen die je niet eerder hebt gelezen, om de leesvoorkeur te ontdekken;
- leesgesprekken voeren bij een leestafel vol verschillende boeken: spannende boeken, verhalende non-fictie, informatieve boeken, poëziebundels en strips;
- boekpromotie-activiteiten gericht op het ontwikkelen van de leesvoorkeur.

8B

Waarde van literatuur

- emoties verwoorden die gelezen gedichten oproepen;
- boeken bespreken over situaties die spelen in de klas, bijvoorbeeld pestgedrag;
- kennis over een historisch of wereldoriënterend onderwerp verdiepen door er een verhaal of gedicht over te lezen;
- argumenten uit een gelezen boek gebruiken in een betogende brief, waarin bijvoorbeeld gepleit wordt voor de aanleg van een speeltuin.

Illustratie bij Kerndoel 9

9A

Verhalende teksten

- een tijdlijn maken bij een voorgelezen boek;
- elementen beschrijven die een verhaal spannend maken of bespreken hoe het spelen met tijd de spanning in een verhaal beïnvloedt;
- het probleem waarin het hoofdpersonage verwickeld raakt uitspelen;
- verhalende elementen benoemen in poëzie en game-scenario's.

9B

Literaire genres

- teksten van verschillende literaire genres lezen en de kenmerkende aspecten bespreken, zoals een dagboektekst, limerick, fabel, theatertekst, liedtekst, sprookje en non-fictie; ;
- boeken classificeren op basis van inhoudelijke thema's;
- poëtisch taalgebruik in een gedicht bespreken;
- de eigen leesvoorkeur beschrijven aan de hand van genres en de daarbij behorende kenmerken.

Voortgezet (Speciaal)Onderwijs

Illustratie bij Kerndoel 1

1A

Taal- en leesomgeving

- aanbod ontwikkelen voor vakoverstijgend werken in betekenisvolle thema's met rijke teksten;
- schoolbrede afspraken maken waarin het aanbod van literatuur en de leesroutine zijn vastgelegd;
- leesbevorderende activiteiten organiseren en deelnemen aan buitenschoolse leesbevorderingsactiviteiten;
- een online omgeving aanbieden met rijke teksten in verschillende talen;
- een schooldebat organiseren.

1B

Taal in de leergebieden

- sleutelprincipes per taaldomein vastleggen, waarmee binnen alle leergebieden gewerkt wordt;
- een taalbeleidsplan voor de school uitwerken en uitvoeren waarin is beschreven hoe verbindingen met andere leergebieden eruit kunnen zien;
- bieden van taalsteun bij het uitvoeren van lees-, schrijf- en spreektaken in de leergebieden;
- de samenwerking tussen vaksecties faciliteren om samenhang te creëren;
- een vakoverstijgende projectweek organiseren waarin leerlingen taalactiviteiten uitvoeren.

Illustratie bij Kerndoel 2

2A

Luisteren en lezen met begrip

- de betekenis bespreken van gelezen verhalen, toneelstukken of gedichten;
- begrip tonen door informatie uit een documentaire in een schema te plaatsen;
- elkaars strategisch leesgedrag bespreken en beoordelen bij een complexe tekst;
- de structuur van hyperlinkteksten verkennen;
- vragen bedenken over de te leren inhoud uit teksten.

	Aanvulling havo-vwo: ▪ de hoofdlijnen bespreken van een bekeken talkshow over een maatschappelijk vraagstuk; ▪ de mening van een schrijver van een opiniestuk uit een kwaliteitskrant bespreken.
2B	Luisteren en lezen met diep begrip ▪ begrip van een onderwerp verdiepen door meerdere teksten over hetzelfde onderwerp met elkaar te vergelijken; ▪ literaire gesprekken voeren over de waardering van gelezen boeken; ▪ een infographic op basis van meerdere teksten maken van inhoud die onthouden moet worden, passend bij het studiedoel; ▪ een door AI gegenereerde tekst kritisch evalueren. Aanvulling havo-vwo: ▪ een politiek opiniestuk analyseren op inhoud en vorm; ▪ een presentatie voorbereiden waarbij informatie uit verschillende bronnen vergeleken en geïntegreerd wordt; ▪ primaire bronnen bij geschiedenis contextualiseren of vergelijken.
2C	Bronnen verkennen ▪ verschillende aangereikte teksten over hetzelfde onderwerp vergelijken en analyseren; ▪ de betrouwbaarheid van door AI gegenereerde teksten bespreken; ▪ opmerkelijke uitspraken uit een online tekst halen en fact-checken.

Illustratie bij Kerndoel 3

3A	Doelgericht spreken en schrijven ▪ een schrijfplan maken op basis van doel, publiek en context; ▪ een review schrijven over een bezochte theatervoorstelling of een gekocht product voor andere gebruikers; ▪ een podcast maken naar aanleiding van een snuffelstage of bedrijfsbezoek in het kader van beroepsoriëntatie; ▪ een betoog houden over een maatschappelijk probleem; ▪ een verslag schrijven naar aanleiding van een activiteit of uitgevoerd proefje. Aanvulling havo-vwo: ▪ een uiteenzetting of beschouwing schrijven of uitspreken over een verschijnsel of kwestie; ▪ een synthese maken van twee of drie teksten over een maatschappelijk thema; ▪ tekstinhoud verzamelen en selecteren door kritisch digitale hulpmiddelen te benutten.
3B	Creatief taal gebruiken ▪ een persoonlijke ervaring verwerken tot een ultrakorte tekst of een elevator pitch; ▪ met afwijkende interpunctie spelen, of het doorbreken van genreconventies; ▪ ervaringen, interesses en talenten verwoorden in een vorm naar keuze; ▪ culturele ervaringen waarderen in de vorm van 'spoken word'.

3C	Aanvulling havo-vwo: ▪ een rap maken met zelfbedachte woorden, gebruikmakend van straattaal; ▪ bewust doorbreken van taalconventies.
	Schrijven om te leren ▪ een infographic maken van teksten over een maatschappelijk onderwerp; ▪ een samenvatting maken van één of enkele bronnen rond een burgerschapsthema; ▪ een leerlogboek gebruiken om gedachten en vragen te noteren over het onderwerp dat bestudeerd wordt.
	Aanvulling havo-vwo: ▪ aantekeningen maken en verbanden daarin aanbrengen tijdens de uitleg van de docent.

Illustratie bij Kerndoel 4

4A	Doelgericht gesprekken voeren ▪ live of online deelnemen aan een forumdiscussie; ▪ een debat voorbereiden en voeren over een actueel maatschappelijk onderwerp, waarbij de meningen sterk uiteenlopen; ▪ een afspraak maken voor een snuffelstage; ▪ een podcastinterview opnemen met een werknemer van een bedrijf; ▪ een chatgesprek voeren met een medewerker van een klantenservice. Aanvulling havo-vwo: ▪ in een discussie of debat een andere mening verdedigen dan die van jezelf.
	4B Gesprekken voeren om te leren ▪ kennis opbouwen over geestelijke stromingen of andere vormen van diversiteit in de Nederlandse samenleving door ervaringen uit te wisselen; ▪ ideeën en meningen uitwisselen over gelezen literatuur; ▪ manieren bedenken om het gebruik van dialecten van het Nederlands te blijven stimuleren; ▪ een probleem, vraagstuk of situatie verkennen, vanuit verschillende perspectieven. Aanvulling havo-vwo: ▪ de mogelijkheden verkennen om te handelen ten aanzien van maatschappelijke vraagstukken door zienswijzen uit te wisselen. ▪ individuele en collectieve bijdragen verkennen die kunnen bijdragen aan oplossingen van een maatschappelijk vraagstuk.

Illustratie bij Kerndoel 5

5A	Reflecteren op taalactiviteiten ▪ elkaars leesaanpak bij een complexe tekst bespreken en beoordelen; ▪ eerder geformuleerde leerdoelen – bijvoorbeeld meer structuur aanbrengen – meenemen bij het voorbereiden van een mondelinge presentatie.
----	---

Illustratie bij Kerndoel 6

6A	Vorm en betekenis beschouwen ▪ de betekenis analyseren van krantenkoppen als “een leerling <i>verhuist/verhuisd</i>”, of “een moslima <i>ontsluiert/ontsluierd</i>”; ▪ het wel of niet gebruiken van verkleinwoorden in bepaalde contexten beredeneerd kunnen uitleggen: in de juridische context spreek je bijvoorbeeld niet over een <i>advocaatje</i> en een <i>vonnisje</i>; ▪ de plekwisseling van persoonsvorm en onderwerp ontdekken als je een bepaling toevoegt en vergelijken hoe dat in andere talen gebeurt (<i>ik ga naar de bioscoop – morgen ga ik naar de bioscoop</i>); ▪ advertenties vergelijken vanuit de vraag welke advertentie het meest effect zal hebben, op basis van gemaakte keuzes in opbouw en taalgebruik; ▪ het effect analyseren van gebruikte stijlmiddelen in verschillende soorten teksten.
6B	Spelling, formulering en interpunctie ▪ homofone werkwoordsvormen correct leren spellen zoals <i>verhuist</i> en <i>verhuisd</i>, door de context en betekenis erbij te betrekken; ▪ het belang van een correcte spelling in verschillende beroepscontexten bespreken; ▪ bronnen zoals woordenboeken, zelfgemaakte lijstjes, taaladviezen of taalboekjes gebruiken, ook bij het reviseren van een tekst; ▪ veelvoorkomende alledaagse taalfouten bespreken en het effect daarvan. Aanvulling havo-vwo: ▪ woorden met tekens die bepalend zijn voor de uitspraak van het woord correct spellen, zoals <i>defilé</i>., <i>mise-en-scène</i> en <i>zonne-energie</i>.
6C	Zakelijke genres (havo-vwo) ▪ kenmerken en specifiek taalgebruik benoemen in handleidingen; ▪ klachtenbrieven lezen en bespreken welke brief het duidelijkst is en waarom; ▪ kenmerken van verhuisberichten bespreken en er zelf een schrijven.
6D	Overtuigingskracht van teksten (havo-vwo) ▪ een argumentatieschema maken bij een betogende tekst over een maatschappelijk probleem, bijvoorbeeld roken; ▪ in een politiek debat benoemen of het gaat om politieke argumentatie of bijvoorbeeld medische argumentatie; ▪ verschillende opnames van boekpromoties vergelijken en bespreken welke het overtuigendste is.

Illustratie bij Kerndoel 7

7A	Talige identiteit ▪ keuzes verwoorden rondom taalgebruik en non-verbale communicatie na afloop van een presentatie;
----	--

	▪ op de eigen woordkeuze reflecteren in de interactie met een ander; ▪ de keuze voor een taal of taalvariëteit van een influencer bespreken. Aanvulling havo-vwo: ▪ in muziekgenres herkennen hoe uiting wordt gegeven aan talige identiteit.
7B	Taalvariatie en taalverandering ▪ over de positie van verschillende talen in de maatschappij een gesprek voeren; ▪ artikel lezen en bespreken over voorbeelden van taalverandering zoals ‘hun als onderwerp van de zin’; ▪ uitingen herkennen die een negatieve gevoelswaarde hebben gekregen; ▪ de invloed van taalcontact op straattaal verkennen; ▪ een gedicht van vroeger lezen en ‘vertalen’. ▪ het besef ontwikkelen dat het eigen talig repertoire gebruikt kan worden bij het leren van nieuwe woorden in het Standaardnederlands en het leren van andere talen. Aanvulling havo-vwo: ▪ veelvoorkomende fouten in taalgebruik verkennen in relatie tot taalnormen, zoals <i>‘hun hebben’</i>, <i>‘die meisje’</i> en <i>‘als mij’</i>.

Illustratie bij Kerndoel 8

8A	Leesvoorkeur ▪ teksten van verschillende genres en schrijvers lezen en beluisteren, zoals poëzie, spoken word, verhalen, romans, multimediale teksten, theatervoorstellingen, verhalende non-fictie en strips; ▪ boekpromotie-activiteiten gericht op het ontwikkelen van de leesvoorkeur. ▪ een boekenvlog maken om de leeservaring te verwoorden; Aanvulling havo-vwo: ▪ een leesautobiografie schrijven.
8B	Waarde van literatuur ▪ emoties verwoorden die gelezen gedichten oproepen; ▪ boeken evalueren die handelen over kwesties die spelen in het persoonlijke leven, bijvoorbeeld een echtscheiding of ontluikende liefde; ▪ kennis over een burgerschapsthema verdiepen door er een verhaal of gedicht over te lezen; ▪ een discussie over een maatschappelijk probleem voeren naar aanleiding van het lezen van boeken over dat thema. Aanvulling havo-vwo: ▪ verschillende verschijningsvormen van literaire teksten over hetzelfde onderwerp op waarde schatten: een dagboekfragment, een gedicht, een historische roman en een biografie.

Illustratie bij Kerndoel 9

9A

Verhalende teksten

- flashbacks en flashforwards herkennen in een verhaal en het effect bespreken op de spanning van een verhaal;
- de spanning en sfeer in een verhaal bespreken en verkennen welke elementen uit tijd, plaats en omstandigheden daar invloed op hebben;
- verteltechnieken vergelijken in klassieke en hedendaagse sprookjes.

Aanvulling havo-vwo:

- verhalende elementen benoemen in brieven of speeches;
- titel, motto en motieven koppelen aan het centrale thema.

9B

Literaire genres

- teksten van verschillende literaire genres lezen en de kenmerkende aspecten bespreken, zoals een sonnet, detectives en biografieën;
- beeldspraak analyseren en interpreteren in gedichten;
- overeenkomsten en verschillen benoemen tussen verschillende verschijningsvormen van hetzelfde verhaal: graphic novel, roman en verfilming;
- het taalgebruik in een gedicht vergelijken met het taalgebruik in een zakelijke tekst over hetzelfde onderwerp;
- de eigen leesvoorkeur beschrijven aan de hand van genres en de daarbij behorende kenmerken.

Aanvulling havo-vwo:

- de relatie tussen vorm en betekenis van een gedicht analyseren;
- de stijl van een schrijver ontdekken door te kijken naar woord- en taalgebruik.

9C

Literatuur uit verschillende tijden

- verschillende levens van kinderen tijdens de Tweede Wereldoorlog verkennen aan de hand van kinderdagboekfragmenten uit die tijd;
- naar aanleiding van een oudere tekst gesprekken voeren over veranderingen in normen en waarden en taalgebruik in de samenleving;
- aspecten en emoties herkennen van personages uit historische teksten en verbinden met de eigen tijd, leef- en beleevingswereld;
- universele thema's in teksten uit verschillende periodes benoemen, zoals trouw, verliefdheid, onderdrukking of verzet.

9D

Literatuur in tijd en context (havo-vwo)

- een bewerking van een 17e-eeuws lied lezen en verbinden aan kennis over die tijd;
- verhalen en gedichten over een bepaalde historische gebeurtenis interpreteren vanuit standplaatsgebondenheid;
- verwijzingen naar Arthurromans herkennen in voorbeelden van hedendaagse literatuur.